

JRG-9 1986
nr. 2

''Kroniĳck''

MEDEDELINGEN
Oudheidkundige Kring
Voorst

Oudheidkundige kring Voorst

9e jaargang nr. 2

Bestuur:

Voorzitter: G. Panhuis, v.d. Duyn van Maesdamstraat 71, Twello
Secretaris: M. Rattink, Kon. Wilhelminastraat 1, Terwolde, 05717 - I767
Penningmeester: A.J. Bessels, Enkweg 9a, Posterenk
Leden: H.J. ten Hove, Tuinstraat 24, Voorst
A.H. Rengersen, Zeedijk 33, Nijbroek
R. Kloosterboer, Rijksstraatweg 5, Wilp
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10, Terwolde

Redactieadres: J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10, Terwolde, 05717-1760

Inhoud:

Blz. 2 Verslag alg. ledenvergadering - A.J. Fransen
Blz. 4 Lezing over de Cannenburgh door P.W. Aafjes - A.J. Fransen
Blz. 5 Voorst in de spiegel der geschiedenis deel 9 - G.J. Kedde
Blz. 8 Het kerkje van Bussloo - H.J. Beekman
Blz. 15 De Bolwerksmolen te Deventer - L. van Beek

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder toestemming van de redactiecommissie.

VERSLAG VAAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE OUDHEIDKUNDIGE KRING VOORST
gehouden op 13 maart 1986 in het dorpshuis "de Pompe" te Wilp.

Aanwezig waren: de bestuursleden mevr. Bieze - van Eck, de heren Bessels (penningmeester), Fransen (secretaris), ten Have, Kloosterboer (voorzitter), Lubberts en Rengersen. Aan overige leden waren 13 personen en aan belangstellenden ± 20 personen aanwezig,

1. Opening en agendum.

Om 19.30 uur opent de voorzitter de vergadering en heet de aanwezigen welkom. Hij deelt mede dat de heer G. Panhuis verhinderd is de vergadering bij te wonen.

2. Mededelingen en ingekomen stukken.

De voorzitter memoreert diverse activiteiten van de vereniging. Ook voor 1986 staat het een en ander op het programma, zoals assistentie bij het totstandkomen van het televisieprogramma "Kerkepad", een informatieprogramma over historische kerkgebouwen in een bepaalde streek ergens in Nederland. Onderdeel van dit programma is tevens het voor bezichtiging openstellen van de in de televisiebeelden getoonde kerkgebouwen. Komende zomer zal de Oost-Veluwe aan de beurt zijn, met de kerken van Oene, Twello, Voorst, Wilp en de kapel van het Loo.

De bezichtiging is gepland op de zaterdagen 2 en 9 augustus.

3. Notulen vorige algemene ledenvergadering.

Zie "Kronyck" 8e jaargang nr. 1, blz. 2.

De notulen worden zonder discussie vastgesteld.

4. a. Jaarverslag

Het jaarverslag van de secretaris wordt zonder discussie voor kennisgeving aangenomen.

b. Financiëel overzicht van de penningmeester.

De penningmeester geeft vervolgens een toelichting op het exploitatieoverzicht en de staat van bezittingen en schulden. Het financiële overzicht wordt voor kennisgeving aangenomen.

5. Verslag van de kascommissie.

Nadat van de zijde van de kascommissie verslag is gedaan van het onderzoek van de boeken en bescheiden en de boekhouding in orde is verklaard, dankt de voorzitter de penningmeester en de kascommissie voor hun werkzaamheden.

6. Aftredend, is de heer H.J. de Buijzer, in zijn plaats wordt benoemd mevrouw de Buijzer-Aalpoel. De vergadering besluit voorts voortaan een plaatsvervangend lid van de kascommissie te benoemen. Mevrouw van Maaren wordt als zodanig benoemd.

7. Bestuursverkiezing.

Aftredend zijn mevrouw mr. C. Biese-van Eck en de heer A.J. Fransen (beiden niet herkiesbaar). De voorzitter deelt mede dat voor de vervulling van beide vakatures een drietal kandidaten worden gesteld. Twee door het bestuur: de heer G. Panhuis te Twello en mej. M. Rattink te Terwolde. Bij hst bestuur is een schriftelijke kandidaatstelling binnengekomen van een aantal leden uit Gietelo/Voorst. Boor hen wordt de heer H.J. Beekman uit Voorst kandidaat gesteld. De voorzitter licht de kandidaatstelling door het bestuur nader toe. De heer Panhuis heeft veel bestuurlijke ervaring en is deskundig op het gebied van monumentenzorg. Mejuffrouw Rattink vervult in het dagelijks leven een administratieve functie. De heer Huisman sr. geeft vervolgens een nadere toelichting op de beweegredenen tot kandidaatstelling van de heer Beekman. De heer Beekman is eveneens deskundig op het gebied van monumentenzorg en heeft bestuurlijke ervaring. Nadat de heer Lubberts van bestuurszijde nog een nadere toelichting heeft gegeven, wordt besloten, tot stemming over te gaan.

Nadat door de vergadering de heren A.J. Fransen en Huisman jr. tot stemopnemers zijn benoemd, wordt tot schriftelijke stemming onder de aanwezige leden overgegaan. Na de stemming blijken op de heer Panhuis 19 stemmen, op mej. Rattink 16 stemmen en op de heer Beekman 5 stemmen te zijn uitgebracht, zodat de heer Panhuis en mejuffrouw Rattink zijn benoemd tot bestuurslid. De voorzitter brengt vervolgens dank aan de scheidende bestuursleden mevrouw Bieze en de heer Fransen, onder aanbieding van een attentie. Mevrouw Bieze dankt de voorzitter voor diens woorden. De heer Fransen memoreert in zijn dankwoord de prettige samenwerking met bestuur en leden en zegt te hopen dat de bloei van de vereniging zich voortzet.

8. Roridvraag^

De her Huisman informeert naar de mogelijkheden van het creëren van een streekhistorische bibliotheek. De heer Rakhorst segt gehoord te hebben dat de bibliotheek in Twallo oude Kronycken verkoopt. Geantwoord wordt, dat in en rondom Deventer bibliotheken en archieven zijn, die goed van streekhistorische uitgaven zijn voorzien. Het is wellicht wenselijk, in de Kronyck regelmatig een lijst van nieuwe streekhistorische uitgaven te publiceren.

De Atheneumbibliotheek in Deventer bezit een volledige serie Kronycken. De heer Piepenbroek wijst op het belang van oude materialen die vrijkomen bij afbraak van oude panden. De heer Jeswiet wijst in dit verband op een opslagplaats te Valburg voer dergelijke materialen. De heer Bessels antwoordt dat dit een moeilijke materie is, omdat de betrokken sloper eigenaar is van de materialen, die van een pand vrijkomen. Voorts is het een kwestie van geld. Deze zaak verdient echter zeer zeker de aandacht.

9. Sluiting huishoudelijk gedeelte.

De voorzitter dankt de vergadering voor de discussie en sluit de vergadering om 20.15 uur.

Na de pauze krijgt de heer P.W. Aafjes, conservator / kasteelbewaarder van de Cannenburgh te Vaassen het woord.

LEZING DE CANNENBURGH TE VAASSEN.

Het gespreksonderwerp is hedenavond het kasteel de Cannenburgh gelegen aan de Veluwe bosrand te Vaassen, eigenaar: Stichting Vrienden der Gelderse Kastelen.

De vroegste aantekeningen over de Cannenburgh dateren van 1372. De Cannenburgh kreeg de grootste bekendheid als eigendom van Maarten van Rossem. Eén van de eerste eigenaren was Dirk Keppel. Na de periode onder Maarten van Rossum kwam het in handen van Isendoorn à Blois. Voordat het kasteel in eigendom kwam bij de stichting Vrienden der Gelderse kastelen, behoorde het toe aan de duitse heer Dr. R. Cleve.

De oorsprong van de naam "Cannenburgh" is niet bekend. Een andere eigenaar uit de beginperiode was Peter van Steenberg, eveneens bekend van kasteel "Nijenbeek" te Voorst.

Nieuwe gezichtspunten.

De Cannenburgh is als bezitting vroeger veel groter geweest en grensde dicht aan Het Loo te Apeldoorn. Dat bewoners van beide belangrijke adellijke huizingen wel eens bij elkaar via de "achtertuin" op theevisite kwamen staat wel vast. Misschien is daardoor destijds het verhaal ontstaan, dat beide kastelen via een onderaardse gang met elkaar verbonden waren. Bij de jongste restauratiewerkzaamheden aan de Cannenburgh is dit echter een legende gebleken. Evenmin waren Cannenburghs keldergewelven kerkers, waarin gevangenen naar believen van de kasteelheer onder water gezet konden worden.

Er is nog een misverstand.

Maarten van Rossem is niet de woesteling geweest, waarvoor velen hem houden. Naar de huidige opvattingen van de historici was van Rossem gewaardeerd als diplomaat, hij was o.a. in dienst van keizer Karel V. Maarten overleed in 1555 aan pest.

Aan bouwkunst liet hij o.a. het in Renaissancestijl verbouwde kasteel de Canneburgh na, en het bekende Duivelshuis te Arnhem.

Het dagelijks leven in vroegere eeuwen.

In een gebouw als de Cannenburgh bevond zich uiteraard geen elektrisch licht. Men moest het vroeger doen met voornamelijk het daglicht, dat spaarzaam door de vensters naar binnen viel.

Geen wonder dus dat onder deze vensters zitbanken werden gesitueerd om daarvan zoveel mogelijk te profiteren. Het waren met recht "vensterbanken" in de oorspronkelijke betekenis.

Ook waterclosets waren uiteraard onbekend. Men moest het doen met een ingebouwd gemak. In de Cannenburgh is er nog een te zien, die rechtstreeks uitkwam op de gracht.

Andere bezienswaardigheden in de Cannenburgh: een boudoir (ruimte waarin de dames zich konden terugtrekken), een hemelbed in nis, een voormalige pruikenkamer en een Overijsselse servieskast.

Uiteraard ontbraken vroeger ook koelkasten, doch men hadf destijds daar wel iets op gevonden. Zo is in de Cannenburgh nog een wijnkoeler te zien. In de winter werden ijsblokken uit de gracht in een afgedekte kuil in de kasteeltuin bewaard, die men dan later voor de wijnkoeler kon gebruiken.

Een leemkuil op eigen terrein leverde materiaal voor bouwstenen. Het kasteel had een eigen slagerij met waterput.

Een goede drinkwatervoorziening was ook toen van vitaal belang. Om ook tijdens belegeringen van goed drinkwater te zijn voorzien - de vijand kon immers gemakkelijk het grachtwater vergiftigen - had men op eigen terrein een wel voor zuiver drinkwater.

In de ridderaael is nog een opmerkelijke kwartierstaat met heraldische wapens te zien.

De Cannenburgh had voorts een eigen (katholieke) kapel. Het koor voor de mis bestond uit eigen personeel. De kapel heeft als "schuilkerk" nog dienst gedaan in de 19^e eeuw. Doordat diverse kasteelheren op de (orthodox-protestantse) Veluwe ook na de Hervorming katholiek bleven, ontstonden hier en daar r.k. "enclaves".

De omgeving van het kasteel was in de 15e eeuw gans anders dan tegenwoordig. Door het platbranden van heide en begroeiing ontstonden complete zandvlakten (verwoestijning). Bij het restauratiewerk heeft men nog heideplukken in een dichtgemetselde schoorsteen teruggevonden.

Later werd met inplant van Skandinavische naaldbomen de zandvlakten te lijf gegaan.

De restauratie van de Cannenburgh is eind 1975 begonnen en in 1981 voltooid, waarna het voor bezichtiging is opgesteld.

Na de lezing volgt nog een korte levendige discussie. Voorzitter Kloosterboer memoreert hierna het plan om een excursie naar de Cannenburgh te organiseren. Tijdens de rondleiding zal men nog veel meer over dit kasteel gewaar worden. Ook de tentoongestelde oudheden en kunstschaten zal men dan in werkelijkheid kunnen zien.

Na een kort dankwoord sluit de voorzitter de bijeenkomst om 22.45 uur.

(A.J. Fransen)

VOORST IN DE SPIEGEL DER GESCHIEDENIS.

9e Aflevering.

OVER SCHOUTEN, JONKERS, MAIRES EN HERBERGEN.

In de 16e en 17e eeuw woonden de schouten van Voorst al in Twello, evenals de ambtsontvangers en de ambtsschrijvers. Dat gebeurde uit praktische overwegingen, omdat Twello midden in het ambt lag en ligt. Maar nog in de 17e en 18e eeuw vergaderden de ambtsjonkers, die langzamerhand in kerkelijke en bestuurlijke zaken een grote invloed in 't ambt hadden verkregen, bij voorkeur in Voorst, zijnde " 't eerste cerspel des ampts". Een enkele maal werd wel eens in Wilp of Twello vergaderd, maar dat bleven uitzonderingen. Telkens keerde men weer terug naar het kerspel Voorst, maar bij wijze van tegemoetkoming aan de Wilpse en Twellose jonkers wilde men wel bijeenkomen in de Gietelse Brouwerij. Misschien was hierbij ook van invloed, dat in de 18e eeuw de waard is deze herberg gunstig bekend stond om de voortreffelijke kwaliteit van zijn eet- en drinkwaren!

Als vroeger het reizend Landgericht van Veluwe de schoutambten rondtrok, werd voor het ambt Voorst steeds zitting gehouden in het dorp Voorst.

In de franse tijd was de bestuurssituatie nogal aan verandering onderhevig. In 1795 werd de "municipaliteit" gevormd met 8 leden uit de diverse kerspels van Voorst. In 1798 werden Voorst en Apeldoorn samengevoegd en in 1799 weer gescheiden. In 1811 werd het ambt Voorst opgedeeld in de gemeenten Voorst,

Wilp en Twello. Verder werd een gemeente Nijbroek gevormd, waartoe ook Welsum behoorde.

Elke gemeente had zijn eigen burgemeester of "maire". Voor Voorst was dit Jan Berend Boon en later J.A.J. baron Sloet, voor Wilp Jan Kok, voor Twello mr. Ph. P. Everts en voor Nijbroek Arent Dijkhuysen en later zijn zoon Jacob Dijkhuysen. Deze toestand bleef gehandhaafd tot 1 januari 1818, toen alle vijf kerspelen tot één gemeente Voorst werden verenigd en Welsum net als vroeger bij Olst werd gevoegd. 1 Januari 1818 is dus de geboortedatum van de huidige gemeente Voorst.

In 1811 werd Twello tevens standplaats van een notaris.

De bestuurshandelingen werden tot begin 19e eeuw hoofdzakelijk te Voorst of in Wilp uitgevoerd. Meestal had dit plaats in één of andere herberg. Na de vereniging der kerspeldorpen Voorst, Wilp, Twello, Terwolde en Nijbroek op 1 jan. 1818, werd Twello bestuurscentrum.

Gedurende de jaren 1795-1798 en onder het Ambtsgemeentebestuur was de secretarie ondergebracht bij de secretaris Mathias Vorster op Kruisvoorde, waarvoor een vergoeding van fl. 100,- 's jaars werd gegeven. Nadien was zij gevestigd op Hunderen, waar toen de Maire Mr. Ph.P. Everts woonde.

Doch spoedig werd deze weer verplaatst naar de herberg "de Statenhoed" van Willem Jan van Enter, toen de Burgemeester Everts het huis "de Hof ten Dale" ging bewonen, tegenover de "Statenhoed". Genoemde herberg is het tegenwoordige restaurant "Le petit Gourmet" aan de Dorpsstraat. De tegenwoordige Parkflat kreeg de naam "Statenhoed".

25 Maart 1818 werd met van Enter overeengekomen om tegen een vergoeding van fl. 100,- 's jaars, met bijlevering van vuur en licht, een lokaal beschikbaar te stellen voor de secretarie.

Bij besluit van 10 december 1817 was als secretaris benoemd Mr. Fred. de Man, doch in 1819 nam hij weder ontslag en werd opgevolgd door Jacobus Dijkhuysen, oud-burgemeester van Nijbroek, welke dit ambt vervulde van 1820 tot 1870.

Deze woonde toen op "Welbergen" waar toen ook wel eens raadsvergaderingen werden gehouden. Als eerste gemeente-ontvanger zien wij vermeld Hendrik Wesselman in functie tot zijn overlijden 23-10-1809.

Na de herstelde orde werd toen tot burgemeester benoemd Mr. Ph. P. Everts, zoon van Gerhard Everts, van 1775-1793 Schout van Voorst. Hij fungeerde voordien als amanuensis van de landschrijver en werd bij Keiz. Besl. van 31 juli 1812 tevens benoemd tot notaris.

Het zielenaantal voor Voorst bedroeg toen: voor Voorst 1595, voor Twello 1060, Wilp 1092, Nijbroek en Terwolde 1043, totaal 4700 zielen.

Bron: gegevens verzameld door de heer G.J. Kedde.

(Wordt vervolgd).

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK VAN TWELLO

EEN KLEINE AANVULLING

Deze aanvulling betreft het artikel in het vorige nummer van de "Kronijck" over de geschiedenis van de kerk te Twello. Daarin was sprake van het feit dat in de Middeleeuwen kerkklokken ter plaatse door rondreizende klokkegieters gegoten werden. In en bij oude kerktorens zijn daar wel sporen van gevonden. Zo bijv. te Lochem. Ook te Wilp? Het vraagteken is intussen verdwenen. Ik kreeg zekerheid door een mededeling van de heer Hermsen te Deventer en vooral door ruime informatie van de heer Jeswiet te Epse. Deze vertelde, dat in 1973 in verband met de aanleg van een riolering een sleuf gegraven werd in het oude kerkhof rondom de kerk, en wel in dat gedeelte, dat momenteel openbare weg is. Hierbij kwamen stenen voor de dag van een oude smeltoven en ook sintels, restanten van gesmolten brons. Het gevondene werd door de heer Jeswiet onder zijn hoede genomen en in 1980 maakte het deel uit van een kleine expositie van de Oudheidkundige Kring Voorst.

Het is nu wel duidelijk dat er voor de kerk van Wilp eens ter plaatse een klok gegoten werd. De oudste klok, die nu in de toren hangt, is uit 1649. Hij werd echter, zo lezen we in het boekje van de heer Vredenburg over Wilp, te Zutphen gegoten door de gebroeders Hemonv uit het brons van twee oude gebarsten klokken, afkomstig uit dezelfde kerk. De gieterij op het kerkhof van Wilp moet dus in vroeger eeuwen gedateerd worden. Wanneer, daar valt slechts naar te raden. De toren is waarschijnlijk uit het begin van de 12e eeuw.

(D. Lekkerkerker)

HET KERKJE VAN BUSSLOO.

De naam "Bussloo" is ontleend aan "Loo" wat "bosch" betekend. Vroeger was er veel bosch voornamelijk bestaande uit loofhout. De dennen zijn er pas in de 15e en 16e eeuw ingevoerd.

Vlak bij het kerkje liggen de z.g. "Polls" bossen. De ouderen onder ons herinneren zich nog wel de statige beuken en eiken. De Duitsers hebben ze bij honderden laten vellen voor de z.g. houtgasgeneratoren. Deze werden gebruikt voor de legerwagens.

De fabriek van Geurtsen heeft deze generatoren ontwikkeld en werden ook voor het openbaar vervoer gebruikt.

Al is er veer heel wat materiaal ingeplant, het aanzien van vroeger is er nog lang niet.

Bussloo was voordat de recreatieplas er is gekomen een zeer rustig buitengebied en de bevolking bestond voor meer dan 90% uit landbouwers.

De boerenhoeven lagen verscholen tussen het houtgewas en smalle zandpaadjes slingerden door het landschap. Menig kunstschilder kon er zijn hart ophalen. Behalve de boeren woonden er ook adellijke lieden zoals op de "Middelburg" de Kutschruters en Baron van Wijnbergen alsmede de familie van Dorth.

In de 18e eeuw werd op Bussloo veel gage (gaoge) verbouwd. Dit gewas werd gebruikt als gistingmiddel door de bierbrouwerijen.

Deze omstandigheid is ook niet vreemd aan de oprichting van de "Gietelsche bierbrouwerij". De naam "Gietelo" komt al voor in 893 in sen stuk van de Abdij van Prum. Die hadden hier al grote bezittingen zoals een kerk en 19 erven in Voorst.

De Gietelsche Brouwerij is ook al lang bekend. De ambtsjonkers van Voorst vergaderden er ook. De naam zou "Geitenbos" betekenen. Het laatste gedeelte "lo" zou bosch betekenen.

In 1539 is er voor het eerst sprake van het huis (kasteel) "Gietelo" dat toen door Mary van Baek en haar zoon Conrait aan Jasper van Lijnde verkocht werd. In 1635 werd dit huis een Gelders leen.

De boerderij "De oude Poll" is omstreeks 1740 gebouwd op de fundamenten van het oude kasteel Gietelo.

In de buurt van de Poll ligt de vroegere boerderij en uitspanning "De Gietelsche Brouwerij". Reeds in de 18e eeuw had deze uitspanning allom een grote faam, vooral bij de Deventernaren.

De zeer grote huiskamer van de familie Nuesink die er destijds woonde was tevens gelagkamer en vergaderzaal.

Vroeger was daar de bierbrouwerij gevestigd ten behoeve van het kasteel "Gietelo" en verdween later naar het huis "De Poll".

In dat huis is op de deel nog te zien waar vroeger het paard zijn rondjes liep om het gerst te malen. Er was dus een z.g. "Rosmolen" omdat het door een "Ros" werd bewogen.

Dit was even terzijde, we keren nu terug naar ons doel "Het Kerkje". Het kerkje stamt uit het jaar 1818 en was een geschenk van Johannes-Wilhelmus-Aloysius Baron van Wijnbergen, Heer van Bussloo. Het was in de tijd, dat Napoleon nog niet definitief was verslagen en Koning Willem de Eerste regeerde met straffe hand. Zo gaf hij o.a. ook voorschriften voor de kerkbouw.

Voor het exterieur moest de baron zich aan deze voorschriften houden en zo werd de kerk min of meer een z.g. "Waterstaatkerk".

Wat betreft het interieur kon de baron zijn gang gaan en dat heeft hij dan ook op voortreffelijke wijze gedaan. Het is een "Byzantijnsche" stijl geworden. Dit in een bouwstijl uit de vroeg christelijke periode en nog voor de Romaansche bouwstijl,

Johannes-Wilhelmus-Aloysius Baron van Wijnbergen werd geboren in 1779 en overleed op Bussloo op 6 augustus 1849. Hij was ongehuwd. Zijn vader Hendrik-Willen Baron van Wijnbergen was gehuwd met de erfdochter van Dorth.

In 1390 werd het huis Bussloo (wat toen "Ter Loe" heette en een Stichtsleen was) reeds genoemd. In 1528 werd het huis verbouwd, tot buitenplaats en bewoond door de familie Krijt.

In 1625 huwde Derk van Dorth met Anna Sophia Krijt, vrouwe van Bussloo. Door dit geslacht werd het ook wel het "Dorthshuis" genoemd.

Deze familie bleef ook na de Reformatie roomsch-katholiek en stelden hun huis tot aan de Bataafsche Republiek, ter beschikking voor "Schuilkerk" evenals de bewoners van de havenzathe Duistervoorde. Daar woonde toen de familie van Steenbergen.

Door het huwelijk van Baron H. van Wijnbergen met de erfdochter van Dorth komt het goed aan het geslacht van Wijnbergen. In die zelfde tijd werd ook de "Middelburg" bij het buitengoed "Bussloo" gevoegd.

Het familiewapen van de familie van Wijnbergen bestaat uit drie wielen elk met zes spaken op een blank veld. Dit wapen zit boven de ingang van de kerk en in de koorballustrade in de kerk.

Het huis "Bussloo" is in 1856 afgebroken en vervangen door een vierkant herenhuis welke tot 1900 door de familie bewoond bleef. De laatste bewoner was Zweder van Wijnbergen nu woonachtig in Brussel.

Ook dat huis is afgebroken, alleen de slotgracht is er nog gedeeltelijk, en is nog te zien vlak voor de boerderij "Breuninkshof" waar nu de jeugdsoos "Pampus" is gevestigd.

De kerk was een "Bijkerk" van de Statie Duistervoorde. Deze statie bezat in 1803 een zeer bescheiden kerkje met een stroodak en stond op de plaats van de rk. begraafplaats dicht bij de huidige kerk.

De baron liet dicht bij de kerk een boerenhuis bouwen met een zijkamertje ten dienste van de dienstdoende priesters die vanuit Duistervoorde de kerk bedienden. Het huis was tevens kosterwoning.

In 1835 liet de baron op eigen koeten het kerkhof aanleggen, en in 1846 schonk hij nog een stuk grond groot 40 Ned. roeden gelegen aan de straatweg ten noorden van de kerk ten behoeve van pastorie en tuin. In dat zelfde jaar werd de pastorie gebouwd. Deze pastorie werd later zusterhuis, toen er een andere pastorie vlak in de nabijheid werd gebouwd.

De 5 Duitsche zusters die de pastorie bewoonden waren van 1936 tot 1952 op Bussloo werkzaam.

Nadat de baron het nodige meubilair had geschonken verrijkte hij de kerk in 1846 met een fraai orgel.

Dit orgel is gebouwd door de orgelouwer C.F. Naber uit Deventer.

Interessant is de fraai gecalligrafeerde brief uit het archief van Bussloo, waarin namens "Den Hoogwelgeboren Heer Baron J.W.A. van Wijnberger" Heer van Bussloo aan de Firma C. Naber uit Deventer opdracht geeft voor het bouwen van een orgel met een klavier en aangehangen pedaal.

Het orgelmetaal zal bestaan uit; een vermenging van eenderde fijn Engels tin en tweederden zoet lood. Al het bovenstaande pijpwerk zal van eene behoorlijke mensuur en zwaarte deugzaam en stevig moeten zijn gemaakt en netjes gesoldeerd, aldus de brief. Verder was Naber verplicht alle registers te stemmen een iegelijk naar zijnde aard, krachtig doch levensliefelijk mollig te intoneren. Nederland kent maar 5 van zulke orgels.

In het jaar 1846 werd bij acts op 9 December de parochie Bussloo een onafhankelijke statie en gescheiden van Duistervoorde met aanwijzing van de grenzen.

In 1847 heeft de baron bij acte de Kerk, Kerkhof, pastorie, tuin en meubilair overgedragen en werd geaccepteerd door de Aartspriester Willemse en dezelfde maand door Z.M. de Koning. De kosten van deze acte bedroegen F. 111,15 ½.-

Op 6 Augustus in hst jaar 1849 overleed de baron en werd begraven op het door hen geschonken kerkhof. Hij werd begraven naast het graf van zijn ouders. Het familiewapen siert zijn grafzerk. Het wapen van zijn ouders is aangevuld met het wapen van de van "Dorths".

Aan de rechterzijgevel van de kerk bevind zich een waterpeilmerk helaas zonder datum en vermeld 7 El 72 d^m boven A.P.

Informatie bij de Rijkswaterstaat in Deventer (de Heer Kokens) leverde het volgende op. De hier aangegeven hoogte kon hij niet nazien, wel deelde hij mede, dat er nog een tweede merksteen moest zijn. Vermoedelijk zit die achter de uitbreiding van de biechtstoel. Verder verwees hij naar de R.W. Staat in Delft. Deze dienst deelde mee, dat de merksteen inderdaad een peilmerksteen is. De aangegeven maten zijn geen ellen of gedeelten daarvan, maar METERS en CENTIMERS. Het peil ligt dus op 772 C.M. boven A.P.

Dit is een gevolg van het Koninklijk Besluit uit 1817, waarbij bepaald werd, dat de Fransche termen niet meer gebruikt mochten worden en vervangen door de Nederlandsche termen ELLE, PALM, DUIM en STREEP. Wanneer dit Koninklijk besluit is ingetrokken is niet bekend.

Het vastleggen van hoogten uitgaande van A.P. is hetzelfde als N.A.P., maar

door verbeterde meettechnieken is het verschil tussen A.P. en N.A.P. in Voorst ongeveer 15 cm wat inhoud dat de streep op de peilmerksteen op + 7,58 m N.A.P. ligt. A.P. kwam overeen met de gemiddelde zomervloed van het IJ, in het tweede deel van de 17e eeuw. De steen komt echter niet voor in de registers van het N.A.P. Aldus de Heer Ing. W.A. van Beusekom van de Rijkswaterstaat in Delft, 12-8-1985. Tot zover de peilmerksteen.

De buitenzijde van het kerkje verkeerd in een goede staat. Nog onlangs hebben vrijwilligers zich over de bekroning van de toren ontfermd. De haan zit er weer glanzend bovenop.

Als we naar binnen stappen, zien we direkt dat de baron hier inderdaad zijn gang is gegaan. Het interieur is zoals gezegd "Byzantijns" Deze bouwstijl is uit de vroeg christelijke periode en dateerd nog voor de "Romaansche" bouwstijl. Acht zware zuilen ondersteunen de dakconstructie. Ze hebben een eenvoudig basement en een gladde zuil. De kapittelen hebben op de hoeken een ionisch voluut. Dat is een spiraalvormige versiering. Dezelfde versiering is te vinden in de zijbeuken ter plaatse van de steunberen.

Het middenschip heeft een z.g. "Tongewelf" en is van prachtige schilderijen voorzien, evenals de draagbalken. De zijbeuken hebben een vlak plafond.

In het priesterkoor valt het monumentale altaar op. Het past precies nog onder het plafond. In het middenvak is een zeer mooie schildering van de Madonna staande op de wereldbol op de slag. Zijdelings van dit schilderstuk zijn zware getorste zuilen en de kapittelen zijn versierd met het acantusblad.

Dit altaar is afkomstig van de gesloopte kerk is Didam. Het is een eeuwenoud altaar, en komt uit Duitsland van een Franciskanerklooster. In September is dit altaar geplaatst door wijlen Pastoor Pasman. Het was toen 1977.

Er waren meer gegadigden hiervoor, want het altaar zou aanvankelijk naar de kerk in Ravenstein, maar die kerk was te klein. De parochie dankt het nieuwe altaar aan de Heer Smeenk Architect van het Bisdom. Monumentenzorg nam 90% van de kosten op zich voor aankoop, transportkosten en plaatsing.

Voordien stond er ook een monumentaal altaar, geschonken door de moeder van de eerste pastoor Heyendaal. Het stelde de patroon van de parochie voor n.l. de H. Martinus te paard, die zijn mantel deelt met een bedelaar. Dit altaar is op een raadselachtig» wijze verdwenen. Volgens Pastoor Pasman werd beweerd dat het gewoon aan een schilder was meegegeven. Het zal zeker nog wel ergens in den lande zijn, want dit soort monumenten staan nauwkeurig beschreven.

Het blijft echter raadselachtig.

De kerkraden zijn nog origineel en bevatten voorstellingen zoals symbolen van geloof, hoop en liefde. In de rechterzijbeuk een voorstelling van de pelikaan. Boven in het priesterkoor het symbool van de H. Geest in gedaante van een duif.

Het binnenschilderwerk is nodig aan restauratie toe, maar zal met de grootste zorg door een vakman moeten geschieden.

Het zangkoor wordt evenals het dak door zuilen ondersteund. In de ballustrade bevindt zich het wapen van Baron van Wijnbergen.

Als we het houten trapje opgaan staan we voor het fraaie orgel wat we al eerder uitvoerig beschreven. Het bleek in 1972 onbespeelbaar en was nodig aan een restauratie toe. Er werd een klein orgel in gebruik genomen en verstandige lieden bogen zich over de vraag het orgel te gaan restaureren. Wijlen Mevrouw Maatman, die zich ook voor dit plan inzette en lid van het kerkbestuur was deelde tot haar vreugde in 1974 mede dat hoe klein de parochie ook was er binnen de kortste tijd fl. 30.000,- op tafel kwam. De restauratie werd door de Firma Verhuren uitgevoerd en op 6 april 1974 werd het orgel ceremonieel ingewijd en bespeeld door de Bussloose organist Kees Bornewasser, zoon van wijlen Heer Bornewasser hoofd van de r.k. school. Het is een zeer gelukkige keuze geweest dit prachtige orgel weer in zijn oude luister te herstellen. Werd het kerkje in het begin bediend door priesters van de statie Duistervoorde, na 9 december 1846 werd de parochie zelfstandig en kreeg dus hun eigen priester.

Als eerste pastoor kwam Albertus Heyendaal. Daarna kwam in volgorde Martinus Berk, Petrus Haaggen, Cornelis Ballnggee, Johannes Reith, Johannes Bach, Albertus Loman en Wilhelmus Pasman.

Momenteel wordt de parochie bestuurd door een pastoraal werker, de heer G.J. Noordink, die met zijn gezin de pastorie bewoond. Hij werkt samen met de Pastores van Duistervoorde en de Vecht.

Voor een Eucharistieviering is Bussloo aangewezen op de Pastoor van Duistervoorde of De Vecht. Per 1 oktober 1985 is hiervoor de nieuwe Pastoor van Duistervoorde Jan Peeters beschikbaar, die als hoofd van de 3 parochies is aangesteld. Ook de pastorale werker van de Lathmer, de heer L. Brenninkmeyer werkt met hen samen. Bij toerbeurt verzorgen zij de diensten in de Vecht, Duistervoorde, Bussloo en op de Lathmer.

In april 1945 was Bussloo nauw verwickeld in het oorlogsgebeuren. In alle haast werden resten van het Duitse leger naar dit gebied gedirigeerd, omdat de geallieerde legers aanstalten gingen maken om via Gorssel de IJssel over te steken. Ze kwamen dus uit een andere richting dan vanwaar de Duitsers hen hadden verwacht.

De Duitsers hadden in de Donjong van slot Nijenbeek een uitkijkpost geïnstalleerd en stonden in verbinding met Generaal Blaskowits, maar deze uitkijkpost werd op zondag 8 april door het geallieerde leger in puin geschoten.

De Canadezen maakten inmiddels aanstalten om de IJssel over te steken. De

nacht voor de oversteek kwam een zekere Dijkstra van het Canadese leger bij de veerbaas van Bronkhorst een zekere Wijers, met de vraag om samen de uiterwaarden van de Wilpsche Klei te inspekteren. De heer Beker uit Voorst (die goed engels sprak) ging met hun mee, samen met 2 Canadezen.

In een canadees uniform zijn ze 's nachts de IJssel overgestoken, in rubberbootjes. Ze werden niet door de Duitsers opgemerkt en bevonden het landingshoofd als geschikt.

Op Bussloo werd haastig ingekwartierd. Veertig oude Zusters uit Velp, die ondergebracht waren in het Parochiehuis moesten verhuizen naar het kasteel "De Poll".

De hoofdonderwijzer Bornewasser kreeg inkwartiering. Aangezien het keldertje van zijn woning geen veilige schuilplaats bood, verhuisde de onderwijzer naar de boerderij "De Middelburg" waar hij met zijn gezin een veilig onderkomen wist bij de Familie De Haan.

In het torentje van de kerk kwam een duitse uitkijkpost. Ook de pastorie werd door hen bezet, alsmede de kelder van het zusterhuis. De Duitsers groeven zich in bij de Gietelsche Brouwerij en de oprijlaan naar "De Poll". Toen de operatie "Canonslot" (zoals de operatie van de Canadezen heette) werd ingezet kregen de Duitsers te maken met een overweldigende overmacht.

Helaas heeft deze operatie aan 20 Highlanders het leven gekost. Teel boerenhoeven gingen in de vlammen op en ook veel vee is verloren gegaan. Ook de commandant van het Canadese leger Makencie is bij deze operatie omgekomen. Aan de buitenmuur van de kerk van Wilp is een gedenkbord door Prins Bernhard onthuld, waarop de namen van de omgekomen Highlanders. Helaas is door een fout het aantal verkeerd aangegeven. Er staan er n.l. maar 19 personen op dit bord vermeld, maar in Holten zijn er 20 begraven.

Ook op Bussloo is behoorlijk gevochten. Het dak van de kerk werd beschoten, maar de kerk is gespaard gebleven.

Maar op 13 april 1945 is er allom vreugde op Bussloo. Voorbij is alle leed van vijf jaar bezetting. Moge het een blijvende vrijheid zijn.

Geraadpleegde werken.

Gemeentearchief van Voorst

Gedenkschrift Parochie Bussloo 1847 - 1945

Dagboek Heer Bornewasser

Div. Krantenknipsels.

Twello, september 1985

H.J. Beekman

DE BOLWERKSMOLEN TE DEVENTER.

De Bolwerksmolen is de enige overgebleven molen van Deventer. Er staan elders in de stad nog enkele schamele resten van andere molens, maar die zijn de naam niet meer waardig. Dat er vroeger meer molens geweest zijn, bewijzen nog straatnamen als Zaagmolenstraat, genoemd naar de houtzaagmolen van P. Stoffel Czn, de Molenbelt, genoemd naar de voormalige molen van Brinckhorst, een molen die op een belt stond en de Molenstraat waar zelfs verschillende molens gestaan hebben. En aan de Boxbergerweg staat café Molenzicht, dat vroeger de molens van Bakker en van Kreeftenberg in de buurt had. Ook uit oude kranten, boeken en plattegronden blijkt dat Deventer van oudsher vele molens had. Op 8 oktober 1861 richtten de gebroeders Abraham en Frank Elfrink, hout-houthandelaren te Deventer, een verzoekschrift tot de gemeenteraad om een stuk grond gelegen op het Bolwerk (een voormalig verdedigingswerk) te mogen kopen of pachten. De pachtovereenkomst werd op 22 mei 1863 afgesloten. In dat zelfde jaar moet ook een aanvang zijn gemaakt met de bouw van de molen, getuige een gevelsteen met dat jaartal. In deze pachtacte werd de gebroeders Elfrink tevens toestemming verleend tot het graven van een molenkolk voor opslag van hout. De molen is gelegen aan een tak van de "oude IJssel".

Voor het aanvoeren van hout met houtvloten via de sluis was speciale toestemming van B. en W. vereist. Blijkens een pachtacte uit 1917 ging de molen over in het bezit van Hendrik Ennen (waar de Ennestraat op de Steenenkamer naar is vernoemd) eveneens houthandelaar te Deventer, om vervolgens in 1921 over te gaan in handen van de heren Willem Vunderink en Gerrit Jan Nuesink DWzoon, directeurs van de NV Stoomhoutzagerij "Wilpsche Dijk". Sinds 1965 is de molen eigendom van de gemeente Deventer. De molen werd gebouwd door de firma Ten Zijthof. Deze firma verzorgde ook de restauratie in 1955.

Tot ongeveer 1926 is de molen nog gebruikt om nat hout te zagen. Hierna is de molenschuur enige tijd in gebruik geweest bij een tapijtwever. Ook heeft een klompenmakerij nog enige tijd onderdak in de molen gevonden.

De officiële benaming van dit type is achtkante rietgedekte bovenbuitenkruier met stelling, oud-Hollands opgehekt (wieksysteem). Achtkantig, omdat hij acht velden heeft, die met riet gdekt zijn. Bovenbuitenkruier betekent, dat het kruierwerk (de inrichting om het wiekenkruis op de wind te zetten) boven in de molen zit en van buiten bediend wordt. Alleen de kap van de molen draait.

Er zijn ook molens waarvan de hele romp kan draaien en in Noord-Holland staan veel poldermolens die binnen in de kap gekruid worden.

De stelling is een soort omloop rondom de hele molen, van waaraf de molenaar de zeilen op de wieken kan leggen en waar hij ook het kruiwerk door middel van o.a. de "staart" bedient. Bij grondzeilers gebeuren deze werkzaamheden vanaf de grond. Een oud-Hollands wieksysteem is het eenvoudigste wieksysteem dat we in ons land kennen.

Als we naar binnen gaan is de eerste ruimte waar we komen, de zaagvloer. Het opvallendste zijn de grote sleden, waarop de te zagen stammen door de zaagramen worden gehaald. Deze sleden worden met molenkracht door een krabbelwerk met de gewenste snelheid voortbewogen. Dit krabbelwerk bestaat uit een hefboom die wordt bewogen door het zaagraam en uit een ratelaar die op een groot tandwiel werkt. De stammen worden door een, eveneens op molenkracht werkende, takel uit de molenkolk naar binnen getrokken en door de in het zaagraam gespannen zagen in één keer in planken gezaagd. Dit is voornamelijk werk voor de knechts. De molenaar zelf is het grootste deel van de tijd bezig met het in de gaten houden van de wind, het stellen van de wieken, het smeren van de lagers met o.a. reuzel, van de kammen met bijenwas en grafiet en allerlei andere onderhoudswerkzaamheden. Daardoor bevindt hij zich vaak op hoger gelegen zolders.

Aan de bovenkant van de zaagramen lopen stevige balken naar boven, de weifelaars of kolderstokken. De namen danken ze aan het feit dat ze op en neer en tegelijkertijd aan de bovenzijde heen en weer bewegen. Boven zijn ze verbonden met de krukas. Ze zorgen voor de Omzetting van een rondgaande in een op- en neergaande beweging. De krukas is één van de weinige niet-houten onderdelen in de molen. De krukas is drieslags. De drie krukken staan ten opzichte van elkaar in hoeken van 120 graden. De kamwielen zijn van hout. De kammen zijn gemaakt van azijnhout. De wind brengt de wieken in beweging en dus ook de as waar ze door gestoken zijn. Door middel van enkele kamwielen en een verticale as (de koniningsspil) wordt de krukas aangedreven. De wiekenas bevindt zich op de bovenste zolder, in de kruibare (draaibare) kap van de molen. Het grote kamwiel op de as heet bovenwiel. Kap met wiekenas, wieken en bovenwiel wegen ongeveer 15 ton.

Een van de interessante onderdelen van de molen is de vang. Met deze vanaf de stelling te bedienen rem "vangt" de molenaar de draaiende wieken. Het is een precies karwei. Als te bruusk gevangen wordt is het niet denkbeeldig dat het hele wiekenkruis naar beneden komt. Iets wat ook kan gebeuren als de molen door te hoge snelheid niet meer te vangen is. Hij slaat dan op hol, loopt warm en kan in brand vliegen.

In de kop zijn de houten blokken (neuten) te zien waar de kap van de molen op kan draaien. De kap ligt los op de romp en wordt alleen door zijn gewicht op da plaats gehouden

De molen heeft ook een vereniging die d.m.v. de kontributie en activiteiten probeert de molen in stand te houden en te laten draaien. Wilt U ook dat deze mooie molen blijft draaien en U heeft er iets voor over, kunt U lid worden van deze vereniging. U ontvangt dan vier keer per jaar het verenigingsblad "het Zaagblad" en kunt de ledenavonden en vergaderingen bezoeken.

Ook heeft U dan met Uw gezingsleden op de dagen dat de molen open is, gratis toegang. De openingstijden zijn van 1 mei tot 1 oktober op dinsdag en zaterdag van 09.00 tot 17.00 uur.

Excursies voor groepen of scholen op afspraak. Entreprijs fl. 1,-. Voor groepen reductie.

De vereniging houdt ook eens per jaar een excursie naar interessante molens elders in het land. De kontributie bedraagt slechts fl. 15,- minimaal per jaar. Spreekt U dit aan dan kunt U zich opgeven als lid bij de secr. L.J. van Beek, Kerkstraat 23, 7384 AS Wilp.

*Prettige
Vacantie.*

